

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΑΤΗΝΙΩΤΗΣ | ΛΕΑΝΔΡΟΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ | ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΥΛΩΝΑΚΗ | ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΑΡΥΔΑΣ | ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΑΚΑΣΗ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΚΙΟΥΡΑΣ | ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΝΤΟΣ

ΔΙΠΛΗ ΓΕΦΥΡΑ

ΔΙΑΣΧΙΖΟΝΤΑΣ ΜΕΘΟΡΙΟΥΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ
ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

—●—
αντίποδες

Α' έκδοση: Μάρτιος 2025

ISBN: 978-618-5926-02-1

Σχεδιασμός εξωφύλλου: thinking

αντίποδες

Μαντζάρου 8, 10672, Αθήνα

τηλ.: 210 6471188

ekd.antipodes@gmail.com

www.antipodes.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 9

1. Μανώλης Πατηνιώτης
Το θαύμα της ύπαρξης 21

2. Λέανδρος Κυριακόπουλος
*Αρνητικός Ρεαλισμός (Μια επιστημολογία
για την Ανθρωπόκαινο)* 35

3. Γιώργος Σαγκριώτης
Σχεδιάσμα για το κιτς 57

4. Ευγενία Μυλωνάκη
*Οι ζωές των ζώων. Ένας αντι-θεωρητικός
στοχασμός πάνω στην αδικία* 75

5. Δημήτρης Καρύδας
*Δοκιμιακή μορφή. Η αισθητική προσπέλαση της
αλήθειας στον Αντόρνο* 89

6. Κατερίνα Καρακάση
*Ρουσσώ: Μοναξιά και ευτυχία. Οι ονειροπολήσεις
ενός μοναχικού περιπατητή* 111

7. Θανάσης Γκιούρας
«Οι περαστικοί» του Κάφκα. Ένα σχόλιο 123

8. Παύλος Κόντος
Κινηματογραφικές σκέψεις για το κακό:
No country for old men 139

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ 161

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΑΤΗΝΙΩΤΗΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΣΥΝΕΧΕΙΕΣ ΣΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

*Μια πλοήγηση στις μεταβαλλόμενες τοπογραφίες
της νεωτερικότητας*

Τα πεδία της τέχνης και του πολιτισμού είναι δί-
κτυα συνέχειας και ασυνέχειας. Συνέχειας, γιατί
οι θεσμικές και οι άτυπες καλλιτεχνικές και πολιτισμι-
κές πρακτικές, ανεξάρτητα από την εξέλιξή τους αλλά
και μέσα σε αυτήν, επικαθορίζονται, εν μέρει τουλάχισ-
τον, από κοινωνικούς και ψυχολογικούς όρους οι
οποίοι προϋπάρχουν. Ασυνέχειας, όχι μόνο γιατί αλλη-
λεπιδρούν με αυτόν τον επικαθορισμό, αλλά και επειδή
αντιδρούν στην ιστορία τους, στρέφονται ενάντια στο
παρελθόν τους και ζουν μέσα από τη μεταβολή, τη ρήξη
και την καινοτομία.

Έτσι, το σύγχρονο καλλιτεχνικό και πολιτισμικό
τοπίο είναι, από τη μια, ακατανόητο δίχως τη γνώση
του παρελθόντος του. Το παλιό εξακολουθεί να είναι
ζωντανό, τόσο παράλληλα με το καινούργιο όσο και
μέσα σε αυτό, καθορίζοντας θετικά και αρνητικά τη
φυσιогνωμία του. Από την άλλη, η σύγχρονη πραγμα-
τικότητα δεν είναι αναγώγιμη στο παρελθόν της, κάτι
που καθιστά αναγκαία την αυτοτελή της πραγμάτευση.

Για να ξεκινήσουμε από τη σφαίρα των τεχνών,

μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις τουλάχιστον απόψεις από τις οποίες ο δεσμός με τη μέχρι τώρα πορεία τους έχει διαρραγεί. Πρώτον, «η τέχνη» έχει πάψει να είναι μία και ενιαία. Εμφανίζεται ως «τέχνες», δηλαδή στον πληθυντικό. Σε αυτό συντέλεσαν μια σειρά από εξελίξεις. Από φιλοσοφική σκοπιά, η σημαντικότερη ίσως είναι η απαγκίστρωσή της από τον ρόλο που επιφύλασσαν σε αυτήν η παραδοσιακή αλλά και η νεότερη αισθητική, αναγορεύοντάς τη σε όργανο της αλήθειας, με τη μεταφυσική έννοια. Από τη σκοπιά της κοινωνικής θεωρίας, αποφασιστικής σημασίας υπήρξε η αμφισβήτηση του οικουμενικού χαρακτήρα και κατά συνέπεια της καθολικής αυθεντίας του δυτικού κανόνα, ο οποίος, μολοντί πλούσιος και περιεκτικός, συνιστά *μία* εξελικτική γραμμή που παίρνει μορφή μέσα από πλήθος αποκλεισμών, εξωτερικών και εσωτερικών.

Δεύτερον, υπό πίεση, αν όχι υπό εξαφάνιση, βρίσκεται η αξίωση της τέχνης για αυτονομία, όπως αυτή εκφράστηκε από την εποχή του Καντ και μετά. Ακροβατώντας μεταξύ συμμετοχής σε ό,τι εν γένει αποκαλούμε πολιτισμό και αντιπαράθεσης σε αυτόν, η τέχνη δεν κατόρθωσε, ακόμη και όταν το επιζητούσε, να συγκροτηθεί ως ένα εντελώς αυτοτελές σύστημα πρακτικών και αξιών. Κατά συνέπεια δεν έμεινε αλώβητη από εξελίξεις οι οποίες καθιστούσαν αδύνατη την αυτονομία της. Από αυτές η πιο εμφανής είναι ότι το γούστο, στην υποκειμενικότητα του οποίου αναζητούσε καταφύγιο από την κοινωνική δέσμευση, αποκαλύφθηκε εξαιρετικά ευάλωτο στη χειραγώγηση, πολιτική ή και αμιγώς αισθητική. Αυτός ήταν ένας μόνο από τους λόγους που οδήγησαν στην αναντιστοιχία μεταξύ αισθητικής αξίωσης και πραγματικότητας των τεχνών. Η ασυμμετρία

τους υπήρξε, άλλωστε, εγγεγραμμένη στο αισθητικό πρόγραμμα της νεωτερικότητας, που από την εποχή της σύστασής του αμφισβήτησε το αισθητικό μονοπώλιο του «ωραίου» και οδήγησε στην ανάπτυξη εναλλακτικών και ανταγωνιστικών κατηγοριών.

Τρίτον, και σε συνάρτηση με τα προηγούμενα, οι τέχνες έχουν αποχαιρετίσει μάλλον οριστικά έναν διπολισμό που αποτέλεσε όρο της γένεσης της νεότερης αισθητικής. Πρόκειται για τον δυισμό μεταξύ πνευματικού και τεχνικού πολιτισμού, όπως και αν αυτός εκδηλώνεται. Φυσικά, το γεγονός αυτό δεν αφορά ούτε ειδικά ούτε πρωτίστως τις τέχνες. Η τεχνολογική εξέλιξη, με την αναντίρρητη οικονομική, κοινωνική και πολιτική σημασία της, μοιάζει να έχει διαμορφώσει μια πραγματικότητα στην οποία η σύμφυση πολιτισμού και τεχνικής έχει καταστεί αναπόδραστη. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς τις γιγαντιαίες συνέπειες που απορρέουν από εξελίξεις όπως αυτή της ψηφιακής συνθήκης σε όλους τους τομείς της ζωής, πόσο μάλλον στο πεδίο των τεχνών, στις οποίες το ερώτημα περί τεχνικής είναι εσωτερικό και αναπόφευκτο.

Τέταρτον, για πρώτη ίσως φορά, η τέχνη φαίνεται να πραγματώνει ένα αίτημα το οποίο παρέμενε μετέωρο από τα τέλη του 18ου αιώνα, εκείνο της αναφοράς της τέχνης στον εαυτό της. Καθώς η έτοιμη θεωρία αδυνατεί να παρακολουθήσει και να καλύψει τις μεταβολές που έχουν συντελεστεί, η πράξη οικειοποιείται τον ρόλο της. Γίνεται τέχνη που μιλά για τον εαυτό της, την ίδια στιγμή που μιλά και για οτιδήποτε άλλο. Οι τέχνες έχουν γίνει λοιπόν, όπως λέμε, «αναστοχαστικές», όχι μόνο σε πρωτόγνωρο βαθμό, αλλά και με καινοφανή τρόπο. Έχοντας παραιτηθεί από το αίτημα της αυτονο-

μίας, χρησιμοποιούν την αναστοχαστικότητα ως εργαλείο πολιτισμικής και κοινωνικής παρέμβασης. Αναλαμβάνουν να εκφράσουν ό,τι ο λόγος εκτός τέχνης αδυνατεί ενδεχομένως πλέον να εκφράσει.

Οι παραπάνω εξελίξεις στην τέχνη αντανακλούν με εμφανή τρόπο διαδικασίες οι οποίες συντελούνται στο ευρύτερο πεδίο του πολιτισμού. Όπως και στην ειδική περίπτωση των τεχνών, ο σύγχρονος πολιτισμός φέρει και την ίδια στιγμή υπερβαίνει το παρελθόν του. Όπως ακριβώς η ανάδυση νέων καλλιτεχνικών πρακτικών και στάσεων δεν αποκλείει καθόλου την επιβίωση των παλιότερων μορφών, όπως η επιτελεστική τροπή στις τέχνες συμβιώνει με την αναπαραστατική, μουσειακή, κλασική τέχνη του παρελθόντος, έτσι και ο σύγχρονος πολιτισμός όχι μόνο έχει γίνει πιο πλουραλιστικός, αλλά επίσης περιλαμβάνει στις ποικίλες εκφάνσεις του την ίδια την άρνηση του πλουραλισμού, την αναβίωση του παρελθόντος, ακόμη και τη συνειδητή παλινδρόμηση στη βαρβαρότητα.

Σκέψεις σαν κι αυτές στάθηκαν η αφορμή για την ιδέα ενός νέου μεταπτυχιακού προγράμματος που θα έχει στόχο τη σπουδή των σύγχρονων φαινομένων στα πεδία των τεχνών και του πολιτισμού, στο υπόβαθρο των ιστορικών, φιλοσοφικών και κοινωνιολογικών καταβολών και προσδιορισμών τους. Το Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Φιλοσοφία και Κοινωνιολογία των Τεχνών και του Πολιτισμού», το οποίο οργανώνουν από κοινού το Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Πατρών και το Τμήμα Κοινωνιολογίας του ΕΚΠΑ, επιδιώκει να ανταποκριθεί σε αυτή τη νέα πραγματικότητα συνέχειας και ασυνέχειας, προσφέροντας μια διπλή γέφυρα: αφενός μεταξύ παρελθόντος

και παρόντος και αφετέρου μεταξύ θεωρίας και πράξης.

Το πρόγραμμα παρέχει στους φοιτητές και τις φοιτήτριες τη γνώση και τα εργαλεία για να κατανοήσουν τις ζυμώσεις που οδήγησαν στις πολλαπλές μεταμορφώσεις των τεχνών και να συμβάλουν ενεργητικά στη διαμόρφωση του σύγχρονου τοπίου καλλιτεχνικής και πολιτισμικής παραγωγής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις αλλαγές που επιφέρει η ψηφιακή συνθήκη στη συγκρότηση του κοινωνικού ιστού, στη διαμόρφωση του υποκειμένου και του δημόσιου χώρου, στην έννοια και τον ρόλο της τέχνης, στις διαδικασίες παραγωγής και πρόσληψής της. Συμπληρώνει έτσι την περισσότερο τεχνική κατάρτιση των σπουδών πολιτισμικής διαχείρισης με την εισαγωγή και την εργαστηριακή εμβάθυνση στη θεωρία του σύγχρονου πολιτισμού. Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα τοποθετείται στο σημείο τομής μεταξύ ακαδημαϊκής έρευνας, καλλιτεχνικής πράξης και κοινωνικής παρέμβασης.

Ο σκοπός μας δεν είναι μόνο εκπαιδευτικός. Στόχος μας είναι, επίσης, η διαμόρφωση μιας εστίας προβληματισμού, συζήτησης, αλληλεπίδρασης με καλλιτεχνικούς και πολιτισμικούς φορείς και παρέμβασης στον δημόσιο χώρο. Για το σκοπό αυτό φιλοδοξούμε να έρθουμε σε επαφή με τους ανθρώπους που έχουν θεωρητική και πρακτική παρουσία στα εν λόγω πεδία, ώστε να συνθέσουμε και να αντιπαραβάλουμε οπτικές, μεθόδους, θέματα και προτιμήσεις με τρόπο που δεν έχει επιχειρηθεί στο παρελθόν. Οι συνεργασίες μας δεν περιορίζονται στον κύκλο των δύο συνεργαζόμενων ιδρυμάτων, αλλά θα επιδιώξουν να καλύψουν ένα όσο το δυνατό πιο ευρύ και αντιπροσωπευτικό πεδίο πολιτισμικών και καλλιτεχνικών θεσμών.

Το ανά χείρας βιβλίο αποτελεί ένα μικρό δείγμα του φάσματος των προσεγγίσεων που θα επιδιωχθεί να αναπτυχθούν στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος. Πρόκειται για μια άσκηση αυτοδημιουργίας. Κάποιοι εκ των διδασκόντων του προγράμματος κλήθηκαν να καταθέσουν σύντομα κείμενα τα οποία αποτυπώνουν τη συνάφεια των ερευνητικών τους ενδιαφερόντων με τα μεταβαλλόμενα πεδία των τεχνών και του πολιτισμού. Ο σκοπός της άσκησης δεν ήταν να καταγράψει με συστηματικό τρόπο τις μορφές σύγχρονης ακαδημαϊκής έκφρασης γύρω από ζητήματα τέχνης και πολιτισμού ούτε να δημιουργήσει ένα αποθετήριο κειμένων που εξαντλούν τη θεματική του μεταπτυχιακού προγράμματος. Πέρα από το ότι κάτι τέτοιο δεν θα ήταν δυνατό, δεν ήταν και επιθυμητό. Αυτό που επιδιώχθηκε ήταν να δοθεί η δυνατότητα στους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες του πειράματος να αναπτύξουν τη σκέψη και τη δημιουργικότητά τους σε μια μεταίχμιακή περιοχή – εκεί όπου η ακαδημαϊκή συστηματικότητα συναντά τη ζωντανή και απρόβλεπτη κίνηση των πολιτισμικών μορφών. Υπό αυτή την έννοια, τα κείμενα τα ίδια είναι πειραματικά τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη μορφή τους. Δεν υπάρχει ομοιογένεια σε αυτόν τον μικρό τόμο. Οι συγγραφείς συνένωσαν φαινομενικά ασύνδετες θεματικές –τον Καντ με τους αδελφούς Κοέν, τον Κάφκα με τον Ζίμμελ, τον Σπινόζα με τον Τιούρινγκ–, αλλά επίσης επέλεξαν να το κάνουν ο καθένας κι η καθεμία με έναν τρόπο γραφής που θεώρησαν ότι τους εξασφαλίζει την απαραίτητη δημιουργική ελευθερία – με μυθοπλασία, με δοκιμαϊκή γραφή, με εσωτερικό μονόλογο, με κριτικό αναστοχασμό. Για όσες και όσους ανησυχούν για την περίφημη «επιστη-

μονική» εγκυρότητα των διαλαμβανομένων σε αυτόν τον τόμο, θα πούμε ότι τα κείμενα περιέχουν τις αναγκαίες βιβλιογραφικές αναφορές, άλλα σε μερικά είναι έμμεσες ή ελλειπτικές και σε ένα τουλάχιστον ψευδείς.

Αν με όσα έχουν διαβάσει ο αναγνώστης και η αναγνώστρια μέχρι αυτό το σημείο έχει εξαφθεί η φαντασία τους, θα ήταν κρίμα να χαλάσουμε το στοιχείο της έκπληξης, περιγράφοντας αναλυτικά το περιεχόμενο κάθε κειμένου. Μάλιστα, για να επιτείνουμε αυτό το στοιχείο της έκπληξης, θα τους προτρέψουμε να διαβάσουν τα κείμενα με τυχαία σειρά ή, ενδεχομένως, με τη σειρά που θα τους υποδείξει η διαίσθησή τους. Έτσι, για τον καθένα και την καθεμιά αυτό θα είναι ένα διαφορετικό βιβλίο, το οποίο θα συνεχίσει να αλλάζει όσο τα κείμενα που κίνησαν το ενδιαφέρον τους ξαναδιαβάζονται στη συνάφειά τους με διαφορετικά κείμενα του τόμου. Παρ' όλα αυτά, μια σειρά παρουσίασης του έντυπου λόγου είναι αντικειμενικά επιβεβλημένη. Όπως και μια στοιχειώδης παρουσίαση των συγγραφέων και των θεματικών με τις οποίες αυτοί/ές καταπιάνονται.

Ο τόμος, λοιπόν, περιέχει οκτώ κείμενα, των οποίων ο κοινός παρονομαστής (εκ των υστέρων, ασφαλώς, και όχι εξαρχής ή εκ προθέσεως) είναι η κριτική επανανάγνωση της νεωτερικότητας, σε κάποια εξ αυτών και η ανίχνευση των συνθηκών υπέρβασής της. Ξεκινά με ένα κείμενο του Μανώλη Πατηνιώτη, ιστορικού των επιστημών και της τεχνολογίας. Το κείμενό του επιχειρεί να στοιχειοθετήσει μια μινιμαλιστική οντολογία, στην οποία το δέον (όπως και οτιδήποτε άλλο) είναι έμμενες στο είναι και η οποία, χάρη ακριβώς στη μινιμαλιστική της θεμελίωση, υποδεικνύει έναν τρόπο συνύπαρξης και συνανάπτυξης των διαφόρων μορφών του είναι.

Το φιλοσοφικό επιχείρημα είναι εγκιβωτισμένο σε μια μυθοπλαστική αφήγηση, η οποία με τη σειρά της είναι εγκιβωτισμένη σε μια δεύτερη μυθοπλασία. Ακολουθεί το κείμενο του Λεάνδρου Κυριακόπουλου, κοινωνικού επιστήμονα με αντικείμενο έρευνας τον σύγχρονο τεχνοπολιτισμό. Το ερώτημα που θέτει στο κείμενό του είναι πώς κατανοούμε έναν κόσμο που διαρκώς ανεξαρτητοποιείται εις βάρος των κοινωνιών και του ανθρώπου: Πώς μπορούμε να γνωρίσουμε αυτόν τον κόσμο τη στιγμή της εντροπικής αποσύνθεσής του; Η φιλοσοφική του πρόταση είναι ο *αρνητικός ρεαλισμός* ως απόπειρα κατανόησης των δυνάμεων που κυβερνούν αυτή την εντροπική πορεία, αλλά και ως επιστημολογικό πρόταγμα, το οποίο συνιστά ταυτόχρονα και πολιτική στάση απέναντι στα φαντάσματα της νεωτερικότητας. Το τρίτο κείμενο του τόμου είναι γραμμένο από τον Γιώργο Σαγκριώτη, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του οποίου εστιάζουν σε ζητήματα πολιτικής φιλοσοφίας και αισθητικής. Το κείμενό του ρίχνει ένα λοξό βλέμμα (για να θυμηθούμε τον Γιάννη Σκαρίμπα) στην αισθητική. Το θέμα του δεν είναι το ωραίο ή το άσχημο, αλλά το κιτς. Παίρνοντας αφορμή από την ιστορία των μελετών για το κιτς, προτείνει μια νέα προσέγγιση. Ως κιτς χαρακτηρίζει αυτό το οποίο έχει γίνει *αντιαισθητικό μέσω αισθητικοποίησης*. Ο ορισμός αυτός φιλοδοξεί να συμπεριλάβει και να εξηγήσει διαφορετικές όψεις του φαινομένου, αλλά και της πρόσληψής του σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια. Η Ευγενία Μυλωνάκη, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα της οποίας κινούνται στον χώρο της ηθικής, της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας και της φιλοσοφίας της πράξης, γράφει για μια μορφή ηθικής αντιληπτικότητας που αφορά την αδικία. Το κείμενό

της εξετάζει το ερώτημα της αδικίας απέναντι στα ζώα και αμφισβητεί τη βαθιά θεμελιωμένη νεωτερική πεποίθηση ότι η αδικία αφορά αποκλειστικά τα ανθρώπινα. Μέσω της μεταφοράς της «πληγής της πραγματικότητας» αναδεικνύει την αδικία ως εκδήλωση του αποχωρισμού του είναι από το είναι. Σε αυτή τη βάση υποστηρίζει ότι μόνον αυτό που μπορεί να ακούσει την κραυγή του αδικημένου –ανεξαρτήτως είδους– μπορεί να αναγνωρίσει την ύπαρξη της αδικίας.

Το τέχνασμα του διπλού εγκιβωτισμού το χρησιμοποιεί και ο Δημήτρης Καρύδας στο δικό του κείμενο. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του Δημήτρη Καρύδα κινούνται στο χώρο της κλασικής γερμανικής φιλοσοφίας και της κριτικής θεωρίας του 20ού αιώνα. Το κείμενό του είναι ένα δοκίμιο για το δοκίμιο του Αντόρνο που έχει ως θέμα το δοκίμιο. Στην ουσία πρόκειται για ένα ιδιόμορφο εισαγωγικό μάθημα στη σκέψη του Αντόρνο γύρω από την κριτική του πολιτισμού. Η αναζήτηση της κατάλληλης μορφής που θα πρέπει να έχει η προσέγγιση της αλήθειας, πέρα από την εργαλειακή ορθολογικότητα και τον δογματικό θετικισμό, οδηγεί στο έργο τέχνης ως το προνομιακό πεδίο μορφολογικών πειραματισμών. Υπ' αυτή την έννοια, η σύμπραξη αισθητικής μορφής και Λόγου που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του δοκιμίου είναι η μόνη που μπορεί να οδηγήσει στο κατώφλι της φιλοσοφικής αλήθειας. Η Κατερίνα Καρακάση προέρχεται από τον χώρο των λογοτεχνικών σπουδών. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται, αφενός, στη γερμανική λογοτεχνία του 18ου και του 20ού αιώνα και, αφετέρου, στη σχέση σώματος και λογοτεχνίας στον Διαφωτισμό και τον Μοντερνισμό. Στο κείμενό της ανασυγκροτεί κριτικά τον πέμπτο

περίπατο, τον πιο διάσημο των *Ονειροπολήσεων* του Ρουσσώ, για να αναδείξει τους όρους υπό τους οποίους, σύμφωνα με τον Ρουσσώ, μπορεί να αντιμετωπιστεί η απειλητική σκιά της αλλοτρίωσης που ρίχνει η κοινωνία στο υποκείμενο. Με κρυφό τίμημα την αποδοχή της ανισότητας μεταξύ του αφηγητή και των προσώπων που σχετίζονται μαζί του, ο Ρουσσώ αναδεικνύει τη μοναξιά ως προϋπόθεση για την ειδυλλιακότητα του τοπίου, η οποία με τη σειρά της αποτελεί την ιδανική συνθήκη για να βιωθεί η ευτυχία από το υποκείμενο.

Ένα εξαιρετικά σύντομο διήγημα του Κάφκα, ένα δείγμα του είδους που σήμερα ονομάζεται μικρομυθοπλασία, αποτελεί το υλικό του Θανάση Γκιούρα. Ο Θανάσης Γκιούρας είναι πολιτικός επιστήμονας και οι μελέτες του επικεντρώνονται στους κλασικούς της κοινωνικής θεωρίας και φιλοσοφίας. Το κείμενό του διαστέλλει τον ελάχιστο χρόνο στον οποίο αναφέρεται το διήγημα του Κάφκα, για να ανασύρει από αυτόν τις διαδικασίες συγκρότησης του σύγχρονου αστικού και αστιακού υποκειμένου, μιας νέας κοινωνικής μορφής που εδραιώνει την παρουσία της στις μεγαλουπόλεις του 19ου αιώνα. Η συλλογή κλείνει με ένα κείμενο του Παύλου Κόντου, το οποίο αναφέρεται στην ταινία των αδελφών Κοέν *No country for old men*. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του Παύλου Κόντου επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Στο συγκεκριμένο κείμενο επιδίδεται σε ένα πείραμα *φιλοσοφίας*, προσεγγίζοντας την ταινία των αδελφών Κοέν ως αντικείμενο φιλοσοφικής πραγμάτευσης. Αναλύοντας τον φαινομενικά τετριμμένο χαρακτήρα της δράσης –μια αλυσίδα περιστατικών που εξαρχής θα μπορούσαν να έχουν πάρει εντελώς διαφορετική πορεία εξέλιξης– ανα-

καλύπτει διαφορετικές εκφάνσεις του κακού, όπως αυτό εκδηλώνεται στην ηθική και την πολιτική σφαίρα. Και, ταυτόχρονα, εξετάζοντας τη στάση των ηρώων απέναντι στις μορφές με τις οποίες τους παρουσιάζεται το κακό, παρακολουθεί την υπόγεια διαδρομή του οιονεί καντιανού ήρωά του προς μια ιδιόμορφη λύτρωση.

Με κάποιο μαγικό τρόπο, το βιβλίο –ως σύνολο πλέον– ξαναγυρίζει στην προβληματική με την οποία ξεκίνησε: στην επίγνωση του απρόβλεπτου και τυχαίου χαρακτήρα της ύπαρξης. Η ανάλυση των μορφών που παίρνει η ύπαρξη στην εκάστοτε κοινωνική συνθήκη και ο διάλογος των μορφών με αυτό που *είναι* πριν την ανάδυσή τους –με την καθαρή δυνητικότητα της ύπαρξης– είναι το πεδίο της φιλοσοφίας του πολιτισμού. Η φιλοσοφία του πολιτισμού, όμως, δεν μπορεί να εκδιπλώσει το ερευνητικό της εγχείρημα αν δεν εμπλακεί σε έναν αμοιβαία μεταμορφωτικό διάλογο με την κοινωνιολογία του πολιτισμού, η οποία προσφέρει τα εργαλεία για την ανάλυση αυτού που *είναι* εδώ και τώρα. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι το μικρό αυτό βιβλίο, αλλά πολύ περισσότερο το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Φιλοσοφία και Κοινωνιολογία των Τεχνών και του Πολιτισμού», θα συμβάλουν στη δημιουργία ενός πεδίου πολυπρισματικής θεωρητικής ανάλυσης και πολυτροπικής πρακτικής παρέμβασης στα κρίσιμα ζητήματα των τεχνών και του πολιτισμού που ενεργοποιεί το διαφαινόμενο τέλος της νεωτερικότητας.